

3.4. Задачі для самостійної роботи

Потенційна енергія і потенціал поля точкових зарядів

3.1. Точковий заряд $Q = 10$ нКл, знаходиться в деякій точці поля, має потенціальну енергію $\Pi = 10$ мкДж. Знайти потенціал ϕ цієї точки поля.

3.2. Під час переміщення заряду $Q = 20$ нКл між двома точками поля зовнішніми силами здійснено роботу $A = 4$ мкДж. Визначити роботу A_1 сил поля і різницю $\Delta\phi$ потенціалів цих точок.

3.3. Електричне поле створено точковим додатним зарядом $Q_1 = 6$ нКл. Додатний заряд Q_2 переноситься з точки A цього поля в точку B (рис. 3.5). Яка зміна потенціальної енергії $\Delta\Pi$, яка припадає на одиницю заряду, що переноситься, якщо $r_1 = 20$ см і $r_2 = 50$ см?

3.4. Електричне поле створено точковим позитивним зарядом $Q_1 = 50$ нКл. Не користуючись поняттям потенціалу, визначити роботу A зовнішніх сил з переміщення точкового заряду $Q_2 = -2$ нКл з точки C в точку B (рис. 3.6), якщо $r_1 = 10$ см, $r_2 = 20$ см. Також визначити зміну $\Delta\Pi$ потенціальної енергії системи зарядів.

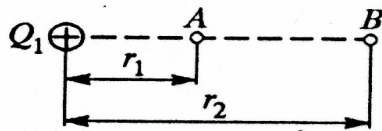

Рис. 3.5

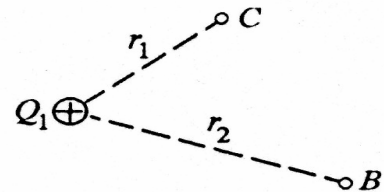

Рис. 3.6

3.5. Поле створено точковим зарядом $Q = 1$ нКл. Визначити потенціал ϕ поля в точці, віддаленій від заряду на відстань $r = 20$ см.

3.6. Визначити потенціал ϕ електричного поля в точці, віддаленій від зарядів $Q_1 = -0,2$ мкКл і $Q_2 = 0,5$ мкКл відповідно на $r_1 = 15$ см і $r_2 = 25$ см. Також визначити мінімальну та максимальну відстані між зарядами, за яких можливий розв'язок.

3.7. Заряди $Q_1 = 1$ мкКл і $Q_2 = -1$ мкКл знаходяться на відстані $d = 10$ см. Визначити напруженість E і потенціал ϕ поля в точці, віддаленій на відстань $r = 10$ см від першого заряду, яка лежить на лінії, що проходить через перший заряд перпендикулярно до напрямку від Q_1 до Q_2 .

3.8. Визначити потенціальну енергію Π системи двох точкових зарядів $Q_1 = 100$ нКл і $Q_2 = 10$ нКл, що знаходяться на відстані $d = 10$ см один від одного.

3.9. Знайти потенціальну енергію системи трьох точкових зарядів $Q_1 = 10$ нКл, $Q_2 = 20$ нКл і $Q_3 = -30$ нКл, розміщених у вершинах правильного трикутника зі стороною $a = 10$ см.

3.10. Яка потенціальна енергія Π системи чотирьох однакових точкових зарядів $Q = 10$ нКл, що знаходяться у вершинах квадрата зі стороною $a = 10$ см?

3.11. Поле створено двома точковими зарядами $+2Q$ і $-Q$, що знаходяться на відстані $d = 12$ см один від одного. Визначити геометричне місце точок на площині, для яких потенціал дорівнює нулю (написати рівняння лінії нульового потенціалу).

Потенціал поля лінійно розподілених зарядів

3.12. На тонкому стрижні довжиною $l = 10$ см рівномірно розподілений заряд $Q = 1$ нКл. Визначити потенціал ϕ електричного поля в точці, що лежить на осі стрижня на відстані $a = 20$ см від найближчого його кінця.

3.13. По тонкому колу радіусом $R = 10$ см рівномірно розподілений заряд з лінійною густиною $\tau = 10$ нКл/м. Визначити потенціал ϕ в точці, що лежить на осі кола, на відстані $a = 5$ см від центра.

3.14. На нескінченно довгій тонкій прямій нитці рівномірно розподілений по довжині заряд, лінійна густина якого $\tau = 0,01$ мкКл/м. Визначити різницю потенціалів $\Delta\phi$ двох точок поля, віддалених від нитки на $r_1 = 2$ см і $r_2 = 4$ см.

3.15. Тонкі стрижні утворюють квадрат зі стороною a . Стрижні заряджені з лінійною густиною $\tau = 1,33$ нКл/м. Знайти потенціал ϕ в центрі квадрата.

Потенціал поля зарядів, розподілених по поверхні

3.16. Металева кулька діаметром $d = 2$ см негативно заряджена до потенціалу $\phi = 150$ В. Скільки електронів знаходиться на поверхні кульки?

3.17. Сто однакових краплинок ртуті, заряджених до потенціалу

$\varphi = 20$ В, зливаються в одну велику краплю. Який потенціал φ_1 утвореної краплини?

3.18. Заряд рівномірно розподілений по нескінченній площині з поверхневою густиною $\sigma = 10$ нКл/м². Визначити різницю потенціалів $\Delta\varphi$ двох точок, одна з яких знаходиться на площині, а інша віддалена від площини на відстань $d = 10$ см.

3.19. Дві нескінченні паралельні площини знаходяться на відстані $d = 0,5$ см одна від одної. На площинах рівномірно розподілені заряди з поверхневою густиною $\sigma_1 = 0,2$ мкКл/м² та $\sigma_2 = -0,3$ мкКл/м². Визначити різницю потенціалів U між площинами.

3.20. На тонкій круглій пластині рівномірно розподілений по площині заряд $Q = 1$ нКл. Радіус R пластини дорівнює 5 см. Визначити потенціал φ електричного поля в двох точках: а) в центрі пластини; б) в точці, що лежить на осі, перпендикулярній до площини пластини й віддаленій від центра пластини на $a = 5$ см.

3.21. Маємо дві концентричні металеві сфери, радіуси яких $R_1 = 3$ см і $R_2 = 6$ см. Простір між сферами заповнено парафіном. Заряд Q_1 внутрішньої сфери дорівнює -1 нКл, зовнішній $Q_2 = 2$ нКл. Знайти потенціал φ електричного поля на відстані: а) $r_1 = 1$ см; б) $r_2 = 5$ см; в) $r_3 = 9$ см.

3.22. Визначити потенціал φ , до якого можна зарядити відокремлену металеву кулю радіусом $R = 10$ см, якщо напруженість E поля, за якої відбувається пробій повітря, дорівнює 3 МВ/м. Визначити різницю потенціалів U між площинами.

Потенціал поля зарядів, розподілених по об'єму

3.23. Плоску скляну пластину товщиною $d = 2$ см заряджено рівномірно з об'ємною густиною $\rho = 10$ нКл/м³. Знайти різницю потенціалів $\Delta\varphi$ між точкою на поверхні пластини і точкою, що знаходиться всередині пластини. Вважати, що розміри пластини значно перевищують її товщину.

3.24. Ебонітова, порожня всередині, куля заряджена рівномірно з об'ємною густиною $\rho = 2$ нКл/м³. Внутрішній радіус кулі $R_1 = 3$ см, зовнішній $R_2 = 6$ см. Знайти потенціал φ електричного поля в точках: 1) на зовнішній поверхні кулі; 2) на внутрішній поверхні кулі; 3) в центрі кулі.

3.25. Суцільна парафінова куля радіусом $R = 10$ см рівномірно заряджена з об'ємною густиною $\rho = 1$ нКл/м³. Знайти потенціал φ електричного поля в центрі кулі та на його поверхні. Побудувати графік залежності $\varphi(r)$.

3.26. Потенціал поля в деякій області простору залежить лише від координати x , як $\varphi = -ax^3 + b$, де a та b – сталі. Знайти розподіл об'ємного заряду $\rho(x)$.

4.4. Задачі для самостійної роботи

Гرادієнт потенціалу та його зв'язок із напруженістю поля

4.1. Нескінченна площина рівномірно заряджена з поверхневою густиною $\sigma = 4$ нКл/м². Визначити значення і напрямок градієнта потенціалу електричного поля, створеного цією площиною.

4.2. Напруженість E однорідного електричного поля в деякій точці дорівнює 600 В/м. Визначити різницю потенціалів U між цією точкою та іншою, що лежить на прямій, яка утворює кут $\alpha = 60^\circ$ з напрямком вектора напруженості. Відстань Δr між точками дорівнює 2 мм.

4.3. Напруженість E однорідного електричного поля дорівнює 120 В/м. Визначити різницю потенціалів U між цією точкою та іншою, що лежить на тій самій силовій лінії й віддалена від першої на $\Delta r = 1$ мм.

4.4. Електричне поле створено позитивним точковим зарядом. Потенціал φ поля в точці, віддаленій від заряду на $r = 12$ см, дорівнює 24 В. Визначити значення і напрямок градієнта потенціалу в цій точці.

4.5. Нескінченна пряма тонка нитка рівномірно заряджена з густиною $\tau = 1$ нКл/м. Знайти градієнт потенціалу в точці, віддаленій на відстань $r = 10$ см від нитки і вказати його напрямок.

4.6. Суцільна куля з діелектрика ($\varepsilon = 3$) радіусом $R = 10$ см заряджена з об'ємною густиною $\rho = 50$ нКл/м³. Напруженість електричного поля в середині й на поверхні такої кулі визначається

за формулою $E = \frac{\rho}{3\epsilon_0\epsilon} r$, де r – відстань від центра кулі до точки, в

якій розраховується напруженість поля. Визначити різницю потенціалів $\Delta\phi$ між центром кулі та точками, що лежать на її поверхні.

4.7. По круглій дуже тонкій пластині, радіусом $r = 0,1$ м рівномірно розподілено заряд $q = 1$ мкКл. Приймаючи вісь пластинки за вісь Y , знайти: а) ϕ , E для точок, що лежать на осі, як функції y ; дослідити отримані вирази $y \ll r$; б) знайти ϕ , E в точці $y_1 = 100$ мм.

4.8. По області V розподілений заряд густиною $\rho = \rho(r)$. Написати вираз для потенціалу ϕ та напруженості поля E в точці, що виражена радіусом-вектором $\vec{r}'$.

4.9. Знайти напруженість електричного поля, потенціал якого має вигляд $\phi = \vec{a} \cdot \vec{r}$, де $\vec{a}$ – сталий вектор, $\vec{r}$ – радіус-вектор точки поля.

4.10. Знайти напруженість електричного поля, потенціал якого залежить від координати x , y за законом: а) $\phi = a(x^2 - y^2)$; б) $\phi = axy$, де a – стала. Зобразити приблизний вигляд цих полів за допомогою вектора $\vec{E}$ (у площині xy).

4.11. Знайти потенціали таких електростатичних полів: а) $\vec{E} = a(y\vec{i} + x\vec{j})$; б) $\vec{E} = 2axy\vec{i} + a(x^2 - y^2)\vec{j}$; в) $\vec{E} = ay\vec{i} + (ax + bz)\vec{j} + by\vec{k}$, де a та b – сталі; $\vec{i}$, $\vec{j}$, $\vec{k}$ – орти осей x , y , z .

Робота з переміщення зарядів в електричному полі

4.12. Точкові заряди $Q_1 = 1$ мкКл та $Q_2 = 0,1$ мкКл знаходяться на відстані $r_1 = 10$ см один від одного. Яку роботу A виконують сили поля, якщо другий заряд, відштовхуючись від першого, віддалиться від нього на відстань: а) $r_2 = 10$ м; б) $r_3 = \infty$?

4.13. Тонкий стрижень зігнуто у півколо. Стрижень заряджений з лінійною густиною $\tau = 133$ нКл/м. Яку роботу A потрібно виконати, щоб перенести заряд $Q = 6,7$ нКл з центра півкола у нескінченність?

4.14. Тонкий стрижень зігнуто в коло радіусом $R = 10$ см. Він заряджений з лінійною густиною $\tau = 300$ нКл/м. Яку роботу A потрібно виконати, щоб перенести заряд $Q = 5$ нКл із центра кола в

точку, розміщену на осі кола на відстані $\tau = 20$ см від його центра?

4.15. Дві безмежні площини, рівномірно заряджені з поверхневою густиною заряду $\sigma = 0,2$ нКл/м², перетинаються під кутом $\alpha = 60^\circ$. Накреслити картину екіпотенціальної поверхні та визначити роботу сил поля з переміщення заряду $Q = 10$ нКл з точки A в точку B (рис. 4.8).

4.16. Навідрізьку прямого провідника рівномірно розподілено заряд з лінійною густиною $\tau = 1$ мкКл/м. Визначити роботу A сил поля з переміщення заряду $q = 1$ нКл з точки B в точку C (рис. 4.9).

4.17. Електричне поле створено двома однаковими позитивним точковими зарядами Q . Знайти роботу $A_{1,2}$ сил поля з переміщення заряду $Q_1 = 10$ нКл із точки 1 з потенціалом $\varphi_1 = 300$ В у точку 2 (рис. 4.10).

4.18. Визначити роботу $A_{1,2}$ з переміщення заряду $Q_1 = 50$ нКл із точки 1 в точку 2 (рис. 4.11) у полі, що створене двома зарядами, модуль $|Q|$ яких дорівнює 1 мкКл. Відстань $a = 0,1$ м.

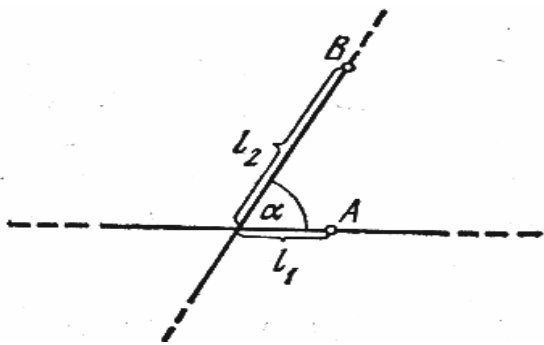

Рис. 4.8

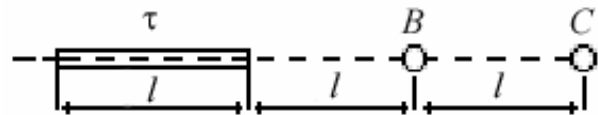

Рис. 4.9

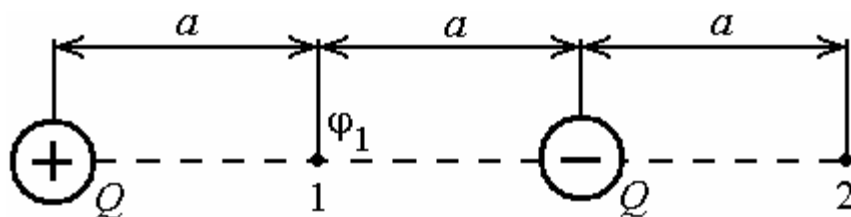

Рис. 4.10

4.19. Електричне поле створено рівномірно розподіленим по кільцю зарядом ($\tau = 1$ мкКл/м). Визначити роботу $A_{1,2}$ сил поля з переміщення заряду $Q = 10$ нКл із точки 1 (в центрі кільця) в точку 2, що знаходиться на перпендикулярі до площини кільця (рис. 4.12).

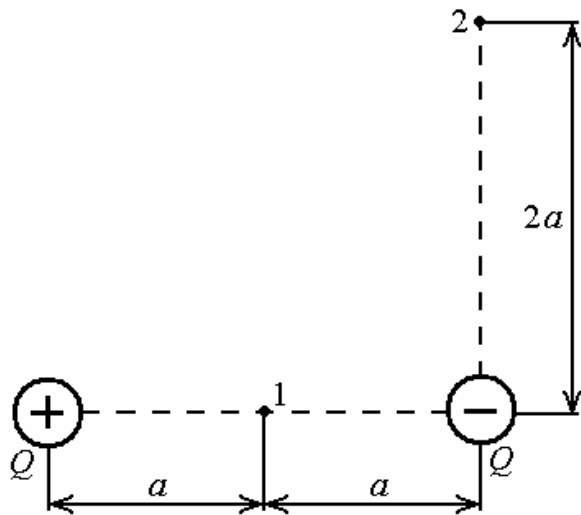

Рис. 4.11

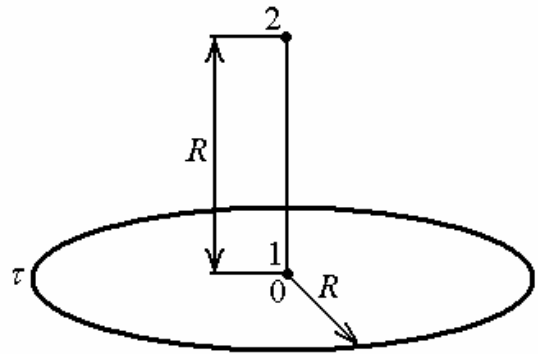

Рис. 4.12

Рух заряджених частинок в електричному полі

4.20. Протон, початкова швидкість v_0 якого дорівнює 100 км/с, улетів в однорідне електричне поле ($E = 300$ В/см) так, що вектор швидкості збігся з напрямком ліній напруженості. Який шлях l має пройти протон у напрямку ліній поля, щоб його швидкість подвоїлась?

4.21. Нескінченну площину заряджено негативно з поверхневою густиною $\sigma = 35,4$ нКл/м². У напрямку силової лінії поля, створеного площиною, летить електрон. Визначити мінімальну відстань $l_{\min}$, на яку може підійти до площини електрон, якщо на відстані $l_0 = 5$ см він мав кінетичну енергію $T = 80$ еВ.

4.22. Електрон, що летів горизонтально із швидкістю $v_0 = 1,6$ Мм/с, влітає в однорідне електричне поле з напруженістю $E = 90$ В/см, яке напрямлене вертикально вгору. Якою буде за абсолютним значенням та напрямом швидкість електрона через 1 нс?

4.23. Уздовж силової лінії однорідного електричного поля рухається протон. У точці поля з потенціалом ϕ_1 протон мав швидкість $v_1 = 0,1$ Мм/с. Визначити потенціал ϕ_2 точки поля, в якій швидкість протона зростає у $n = 2$ рази. Відношення заряду протона до його маси становить $e / m = 96$ МКл/кг.

4.24. В однорідне електричне поле напруженістю $E = 1$ кВ/м влітає вздовж силової лінії електрон зі швидкістю $v_0 = 1$ Мм/с.

Визначити відстань l , пройдену електроном до точки, у якій його швидкість v_1 буде дорівнювати половині початкової.

4.25. Яку мінімальну швидкість $v_{\min}$ повинен мати протон, щоб він зміг досягнути поверхні зарядженої до потенціалу $\varphi = 400$ В металеві кулі. (рис. 4.13).

4.26. Електрон рухається вздовж силової лінії однорідного електричного поля. У деякій точці поля с потенціалом $\varphi_1 = 100$ В електрон мав швидкість $v_1 = 6$ Мм/с. Визначити потенціал φ_2 точки поля, у якій швидкість v_2 електрона буде дорівнювати $0,5 v_1$.

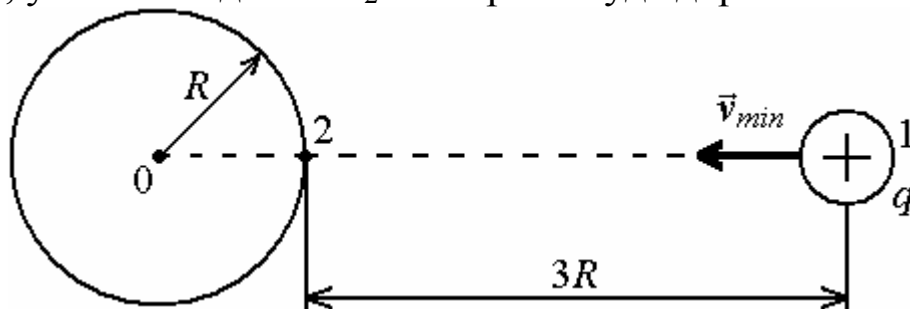

Рис. 4.13

4.27. Електрон з початковою швидкістю $v_0 = 3$ Мм/с улетів в однорідне електричне поле напруженістю $E = 150$ В/м. Вектор початкової швидкості перпендикулярний до ліній напруженості електричного поля. Знайти: 1) силу F , що діє на електрон; 2) прискорення a , якого набуває електрон; 3) швидкість v електрона через $t = 0,1$ мкс.

4.28. Електрон влетів у простір між пластинами плоского конденсатора зі швидкістю $v = 10$ Мм/с, напрямленою паралельно до пластин. На скільки наблизиться електрон до позитивно зарядженої пластини за час руху усередині конденсатора, якщо відстань d між пластинами дорівнює 16 мм, різниця потенціалів $U = 30$ В і довжина l пластин становить 6 мм? Поле вважати однорідним.

4.29. Електрон влетів у плоский конденсатор зі швидкістю $v_0 = 10$ Мм/с, напрямленою паралельно до пластин. У момент вильоту з конденсатора напрям швидкості електрона становив кут $\alpha = 35^\circ$ з початковим напрямом швидкості. Визначити різницю потенціалів між пластинами (поле вважати однорідним), якщо довжина l пластин дорівнює 10 см і відстань d між ними дорівнює 2 см.

4.30. Електрон влетів у плоский конденсатор, знаходячись на однаковій відстані від кожної пластини та маючи при цьому швидкість $v_0 = 10$ Мм/с, напрямлено паралельно до пластин, відстань d між якими дорівнює 2 см. Довжина l кожної пластини становить 10 см. Яку найменшу різницю потенціалів U необхідно прикласти до пластин, щоб електрон не вилетів з конденсатора?

4.31. Позитивно заряджена частинка, заряд якої дорівнює елементарному заряду e , під дією прискорювальної різниці потенціалів $U = 60$ кВ летить на ядро атома літію, заряд якого дорівнює трьом елементарним зарядам. На яку найменшу відстань $r_{\min}$ частинка може наблизитися до ядра? Початкову відстань частинки від ядра можна вважати майже нескінченно великою, а масу частинки – малою порівняно з масою ядра.

4.32. Два електрони, що знаходяться на великій відстані один від одного, наближаються з відносною початковою швидкістю $v = 10$ Мм/с. Визначити мінімальну відстань $r_{\min}$, на яку вони можуть підійти один до одного.

4.33. Дві однойменні заряджені частинки із зарядами Q_1 та Q_2 наближаються з великої відстані. Вектори швидкостей $\vec{n}_1$ та $\vec{n}_2$ частинок лежать на одній прямій. Визначити мінімальну відстань $r_{\min}$, на яку ці частинки можуть наблизитись одна до одної, якщо їх маси відповідно дорівнюють m_1 та m_2 . Розглянути два випадки: 1) $m_1 = m_2$ та 2) $m_2 \gg m_1$.

4.34. Відношення мас двох заряджених частинок дорівнює $k = m_1 / m_2$. Частинки знаходяться на відстані r_0 одна від одної. Яку кінетичну енергію T_1 буде мати частинка масою m_1 , якщо вона під дією сили взаємодії з іншою частинкою віддалиться від неї на відстань $r \gg r_0$. Розглянути три випадки: 1) $k = 1$; 2) $k = 0$; 3) $k \rightarrow \infty$. Заряди частинок брати рівними Q_1 та Q_2 . Початковими швидкостями частинок знехтувати.

6.4. Задачі для самостійної роботи

Електроємність конденсаторів

6.1. На пластинах плоского конденсатора рівномірно розподілений заряд з поверхневою густиною $\sigma = 0,2 \text{ мкКл/м}^2$. Відстань d між пластинами дорівнює 1 мм. На скільки зміниться різниця потенціалів на його обкладках зі збільшенням відстані між пластинами до 3 мм?

6.2. Між пластинами плоского конденсатора, зарядженого до різниці потенціалів $U = 600 \text{ В}$, знаходиться два шари діелектриків: скла товщиною $d_1 = 7 \text{ мм}$ та ебоніту товщиною $d_2 = 3 \text{ мм}$. Площа S кожної пластини конденсатора дорівнює 200 см^2 . Знайти: а) електроємність C конденсатора; б) зміщення D , напруженість E поля та падіння потенціалу $\Delta\phi$ у кожному шарі.

6.3. Між пластинами конденсатора вставили плитку парафіну товщиною $d = 1 \text{ см}$, яка щільно прилягає до його пластин. На скільки потрібно збільшити відстань між пластинами, щоб отримати попередню ємність.

6.4. Відстань d між пластинам плоского конденсатора дорівнює 1,33 мм, площа S пластин дорівнює 20 см^2 . У просторі між пластинами конденсатора знаходяться два шари діелектрика: слюди товщиною $d_1 = 0,7 \text{ мм}$ і ебоніту товщиною $d_2 = 0,3 \text{ мм}$. Визначити електроємність C конденсатора.

6.5. Електроємність C плоского конденсатора дорівнює $1,5 \text{ мкФ}$. Відстань d між пластинами становить 5 мм. Якою буде електроємність C конденсатора, якщо на нижню пластину покласти лист ебоніту товщиною $d_1 = 3 \text{ мм}$?

6.6. Між пластинами плоского конденсатора знаходиться щільно прилягаюча скляна пластинка. Конденсатор заряджений до різниці потенціалів $U_1 = 100 \text{ В}$. Якою буде різниця потенціалів U_2 , якщо вийняти скляну пластинку з конденсатора?

6.7. Дві концентричні металеві сфери радіусами $R_1 = 2 \text{ см}$ і $R_2 = 2,1 \text{ см}$ утворюють сферичний конденсатор. Визначити його ємність C , якщо простір між сферами заповнено парафіном.

6.8. Конденсатор складається з двох концентричних сфер. Радіус R_1 внутрішньої сфери дорівнює 10 см, зовнішньої – $R_2 = 10,2$ см. Проміжок між сферами заповнений парафіном. Внутрішній сфері надали заряд $Q = 5$ мкКл. Визначити різницю потенціалів U між сферами.

6.9. Конденсатор типу КД виготовлений з низькочастотної кераміки у вигляді диска, на обидва боки якого нанесено електроди. Конденсатор М 750 має ємність $C = 6800$ пФ, діаметр диска $D = 13,5$ мм, товщину $d = 0,6$ мм. Визначити діелектричну проникність діелектрика.

6.10. У конденсаторах типу КТ діелектриком є конденсаторна кераміка у вигляді трубки середнього діаметра D і довжини l . Визначити діелектричну проникність для конденсатора КТ-2, якщо його ємність $C = 30$ пФ, $D = 3,5$ мм, $l = 7$ мм, а товщина трубки $d = 0,3$ мм.

6.11. Коаксіальний радіочастотний кабель (РК-75-4-12) складається з центрального дроту і концентричної відносно нього циліндричної оболонки (екрана), між якими знаходиться ізоляція з поліетилену. Знайти ємність одиниці довжини такого кабелю (мкФ/м), якщо діаметр проводу $d = 1,2$ мм, а діаметр екрана $D = 4,6$ мм.

З'єднання конденсаторів

6.12. Два конденсатори електроємністю $C_1 = 3$ мкФ і $C_2 = 6$ мкФ з'єднані між собою та приєднані до ЕРС $\mathcal{E} = 120$ В. Визначити заряди Q_1 і Q_2 конденсаторів та різницю потенціалів U_1 і U_2 між їх обкладками, якщо конденсатори з'єднані: а) паралельно; б) послідовно.

6.13. Конденсатор електроємністю $C_1 = 0,6$ мкФ був заряджений до різниці потенціалів $U_1 = 300$ В. Його з'єднали з іншим конденсатором електроємністю $C_2 = 0,4$ мкФ, зарядженим до різниці потенціалів $U_2 = 150$ В. Знайти заряд ΔQ , що перетік з пластини першого конденсатора на другий.

6.14. Три однакові плоскі конденсатори з'єднані послідовно. Електроємність C такої батареї конденсаторів дорівнює 89 пФ.

Площа S кожної пластини дорівнює 100 см^2 . Діелектрик – скло. Яка товщина d діелектрика?

6.15. Конденсатор електроємністю $C_1 = 0,2 \text{ мкФ}$ був заряджений до різниці потенціалів $U_1 = 320 \text{ В}$. Після того як його з'єднали з іншим конденсатором, зарядженим до різниці потенціалів $U_2 = 450 \text{ В}$, напруга на ньому змінилася до 400 В . Визначити ємність C_2 другого конденсатора.

6.16. Конденсатори електроємністю $C_1 = 10 \text{ нФ}$, $C_2 = 40 \text{ нФ}$, $C_3 = 2 \text{ нФ}$ і $C_4 = 30 \text{ нФ}$ з'єднані так, як це показано на рис. 6.3. Визначити електроємність C батареї конденсаторів.

6.17. Конденсатори з'єднали так, як це зображено на рис. 6.4. Електроємності конденсаторів: $C_1 = 0,2 \text{ мкФ}$, $C_2 = 0,6 \text{ мкФ}$, $C_3 = 0,3 \text{ мкФ}$, $C_4 = 0,5 \text{ мкФ}$. Визначити електроємність C батареї конденсаторів.

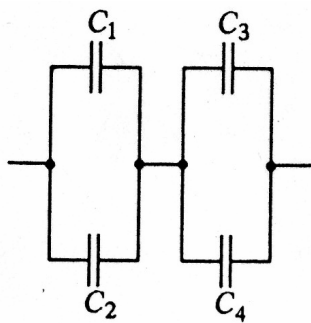

Рис. 6.3

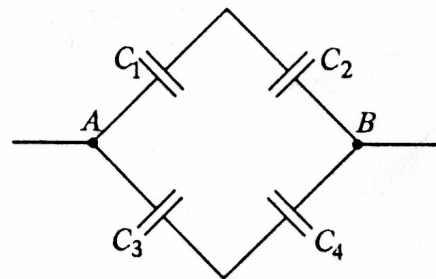

Рис. 6.4

6.18. До повітряного конденсатора, зарядженого до різниці потенціалів $U = 600 \text{ В}$ й від'єданого від джерела живлення, приєднали паралельно другий незаряджений конденсатор такої ж форми й розміру, але з діелектриком (фарфор). Визначити діелектричну проникність ϵ фарфору, якщо після приєднання другого конденсатора різниця потенціалів зменшилась до $U_1 = 100 \text{ В}$.

6.19. Конденсатори електроємністю $C_1 = 2 \text{ мкФ}$, $C_2 = 2 \text{ мкФ}$, $C_3 = 3 \text{ мкФ}$, $C_4 = 1 \text{ мкФ}$ з'єднані так, як це показано на рис. 6.5. Різниця потенціалів на обкладках четвертого конденсатора $U_4 = 100 \text{ В}$. Знайти заряди та різниці потенціалів на обкладках кожного конденсатора, а також загальний заряд та різницю потенціалів батареї конденсаторів.

6.20. П'ять різних конденсаторів з'єднали за схемою (рис. 6.6). Визначити електроємність C_4 , за якої електроємність усього з'єднання не залежить від величини електроємності C_5 . Вважати $C_1 = 8$ пФ, $C_2 = 12$ пФ, $C_3 = 6$ пФ.

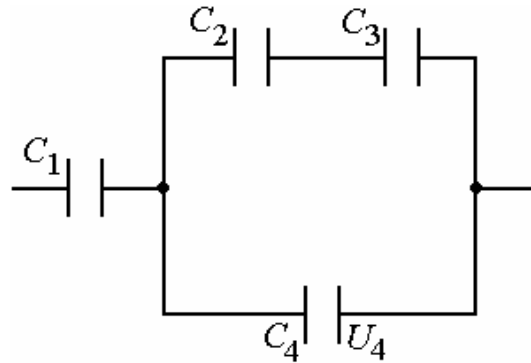

Рис. 6.5

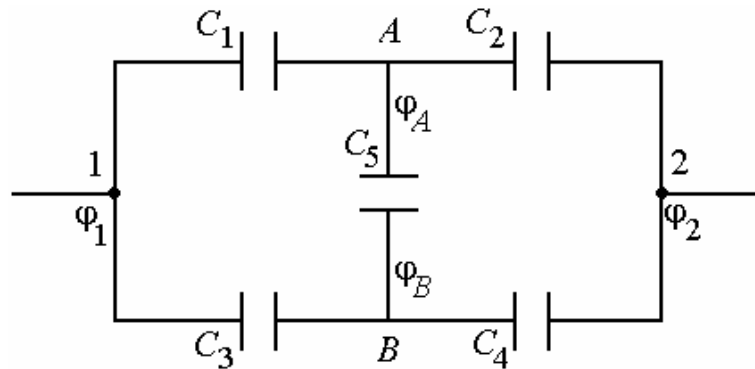

Рис. 6.6

Енергія поля плоского конденсатора

6.21. Відстань d між пластинами плоского конденсатора дорівнює 2 см, різниця потенціалів $U = 6$ кВ. Заряд Q кожної пластини дорівнює 10 нКл. Обчислити енергію W поля конденсатора та силу F взаємного протягування пластин.

6.22. Яка кількість теплоти Q виділиться під час розряду плоского конденсатора, якщо різниця потенціалів U між пластинами дорівнює 15 кВ, відстань $d = 1$ мм, діелектрик – слюда. Площа кожної пластини становить 300 см²?

6.23. Сила F притягання між пластинами плоского повітряного конденсатора дорівнює 50 мН. Площа S кожної пластини дорівнює 200 см². Знайти густину енергії w поля конденсатора.

6.24. Плоский повітряний конденсатор складається з двох круглих пластин радіусами $r = 10$ см кожна. Відстань d_1 між

пластинами дорівнює 1 см. Конденсатор зарядили до різниці потенціалів $U = 1,2$ кВ і від'єднали від джерела струму. Яку роботу A необхідно виконати, щоб, віддаляючи пластини одну від одної, збільшити відстань між ними до $d_2 = 3,5$ см?

6.25. Плоский повітряний конденсатор електроємністю $C = 1,11$ нФ заряджений до різниці потенціалів $U = 300$ В. Після відключення від джерела струму відстань між пластинами конденсатора була збільшена в 5 разів. Визначити: 1) різницю потенціалів U' на обкладках конденсатора після їх розсування; 2) роботу A зовнішніх сил із розсування пластин.

6.26. Конденсатор електроємністю $C_1 = 666$ пФ зарядили до різниці потенціалів $U = 1,5$ кВ й від'єднали від джерела струму. Потім до конденсатора приєднали паралельно другий, незаряджений конденсатор електроємністю $C_2 = 444$ пФ. Визначити енергію, витрачену на утворення іскри, що проскочила під час з'єднання конденсаторів.

6.27. Конденсатори електроємностями $C_1 = 1$ мкФ, $C_2 = 2$ мкФ, $C_3 = 3$ мкФ увімкнено в коло з напругою $U = 1,1$ кВ. Визначити енергію кожного конденсатора у випадках: 1) послідовного і 2) паралельного приєднання.

6.28. Електроємність C плоского конденсатора дорівнює 111 пФ. Діелектрик – кераміка. Конденсатор зарядили до різниці потенціалів $U = 600$ В і від'єднали від джерела напруги. Яку роботу A треба виконати, щоб витягнути діелектрик з конденсатора? Тертям знехтувати.

6.29. Простір між пластинами плоского конденсатора заповнений діелектриком (кераміка), об'єм V якого дорівнює 100 см³. Поверхнева густина заряду σ на пластинах конденсатора дорівнює $8,85$ нКл/м². Знайти роботу A , яку треба здійснити для того, щоб видалити діелектрик з конденсатора. Тертям діелектрика до пластин конденсатора знехтувати.

6.30. Пластину з ебоніту товщиною $d = 2$ мм і площею $S = 300$ см² помістили в однорідне електричне поле напруженістю $E = 1$ кВ/м, розмістивши так, що силові лінії перпендикулярні до її плоскої поверхні. Знайти: 1) густину σ' зв'язаних зарядів на поверхні пластини; 2) енергію W електричного поля, зосереджену в пластині.

6.31. Пластину попередньої задачі перемістили в область простору, де зовнішнього поля немає. Нехтуючи зменшенням поля в діелектрику з плином часу, знайти енергію W електричного поля в пластині.

6.32. Визначити роботу, яку треба виконати для збільшення на $\Delta x = 0,2$ мм відстані x між пластинами плоского конденсатора, зарядженими різнойменними зарядами $q = 0,2$ мкКл. Площа кожної пластини $S = 400$ см². Між пластинами знаходиться повітря.

6.33. Зазор між обкладками плоского конденсатора заповнюється діелектриком з проникністю ϵ . Що відбувається при цьому з густиною енергії w поля в зазорі, якщо конденсатор: а) приєднаний до джерела напруги; б) від'єднаний від джерела напруги?

6.34. Плоский конденсатор, відстань між пластинами якого $d = 1$ мм, опустили в горизонтальному положенні у воду, що повністю заповнила його. Після цього конденсатор приєднали до джерела постійної напруги $U = 500$ В. Знайти приріст тиску води в конденсаторі.

6.35. Плоский конденсатор розміщено так, що одна його пластина знаходиться над поверхнею рідини, інша – під поверхнею. Діелектрична проникність рідини ϵ , її густина ρ . На яку висоту підніметься рівень рідини в конденсаторі після надання його пластинам заряду з поверхневою густиною σ ?

Енергія поля зарядженої сфери (кулі)

6.36. Металеву сферу електроємністю $C = 10$ пФ заряджено до потенціалу $\phi = 3$ кВ. Знайти енергію W поля, розміщеного в сферичному шарі, обмеженому сферою і концентричною до неї сферичною поверхнею, радіус якої в три рази більший від радіуса сфери.

6.37. Електричне поле створено зарядженою ($Q = 0,1$ мкКл) сферою радіусом $R = 10$ см. Яка енергія W поля, зосередженому в об'ємі, обмеженому сферою і концентричною до неї сферичною поверхнею, радіус якої в два рази більший від радіуса сфери?

6.38. Металева куля радіусом $R_1 = 6$ см містить заряд Q . Концентрична поверхня цієї кулі поділяє простір на дві частини (внутрішня – обмежена і зовнішня – нескінченна) так, що енергії електричного поля обох частин однакові. Знайти радіус R_2 цієї сферичної поверхні.

6.39.Суцільна парафінова куля радіусом $R = 10$ см заряджена рівномірно по об'єму з об'ємною густиною $\rho = 10$ нКл/м³. Знайти енергію W_1 електричного поля, зосереджену в самій кулі й енергію W_2 ззовні неї.

6.40. Ебонітову куля рівномірно заряджена по об'єму. У скільки разів енергія електростатичного поля ззовні кулі перевищує енергію поля, зосереджену в кулі.

6.41.Заряд $q = 10^{-10}$ Кл рівномірно розподілений по поверхні кулі радіусом $r = 1$ см. Діелектрична проникність, що оточує кулю середовища $\varepsilon = 1$: а) обчислити енергію W поля, пов'язаного з кулею; б) яка частина η цієї енергії міститься в межах концентричної з кулею уявною сферою радіусом $R = 1$ м? в) чому дорівнює радіус сфери в межах якої міститься половина енергії?

6.42. Спочатку заряд $q = 10^{-10}$ Кл розподіляється рівномірно по об'єму кулі радіусом $r = 1$ см. Потім в наслідок взаємного відштовхування заряди переходять на поверхню кулі. Яку роботу A виконають при цьому електричні сили над зарядами ($\varepsilon = 1$)?

6.43.Точковий заряд $q = 3$ мкКл розміщується в центрі сферичного шару з однорідного та ізотропного діелектрика ($\varepsilon = 3$). Внутрішній радіус шару $a = 250$ мм, зовнішній $b = 500$ мм. Знайти енергію W , що міститься в межах діелектрика.

6.44.Система складається з двох концентричних металевих оболонок з радіусами R_1, R_2 та відповідними зарядами q_1 та q_2 . Знайти власну енергію W_1 та W_2 кожної оболонки, енергію взаємодії W_{12} оболонок та повну електричну енергію W системи.

6.45.Сферичну оболонку радіусом R_1 , рівномірно заряджену зарядом q , розширили до радіуса R_2 . Знайти роботу, здійснену при цьому електричними силами.

6.46.В циліндричний конденсатор вводять довгий циліндричний шар діелектрика з діелектричною проникністю ε , що заповнює майже весь зазор між обкладинками. Середній радіус обкладок R , зазор між ними d , причому $d \ll R$. Обкладки конденсатора підключені до джерела постійної напруги U . Знайти модуль електричної сили, що втягує діелектрик у конденсатор.

Таблиці варіантів* домашніх завдань

Таблиця 1

Закон Кулона. Взаємодія заряджених тіл

Варіант	Номер задач			
0	1.1	1.18	1.22	1.29
1	1.2	1.17	1.20	1.25
2	1.3	1.16	1.19	1.26
3	1.4	1.15	1.23	1.21
4	1.5	1.14	1.24	1.28
5	1.6	1.13	1.19	1.27
6	1.7	1.12	1.20	1.26
7	1.8	1.11	1.22	1.25
8	1.9	1.18	1.23	1.29
9	1.10	1.17	1.20	1.26

Таблиця 2

Напруженість електричного поля. Електричне зміщення

Варіант	Номер задач				
0	2.1	2.18	2.24	2.33	2.49
1	2.2	2.17	2.25	2.34	2.48
2	2.3	2.16	2.26	2.35	2.50
3	2.4	2.15	2.27	2.36	2.51
4	2.5	2.14	2.28	2.37	2.52
5	2.6	2.13	2.29	2.38	2.53
6	2.7	2.12	2.31	2.39	2.54
7	2.8	2.11	2.22	2.40	2.55
8	2.9	2.10	2.23	2.35	2.56
9	2.1	2.17	2.32	2.34	2.57

* Номер варіанта – це номер останньої цифри залікової книжки студента

Таблиця 3

Потенціал. Енергія системи електричних зарядів. Градієнт потенціалу. Робота з переміщення електричного заряду. Рух заряджених частинок в електричному полі

Варіант	Номер задач				
0	3.1	3.15	3.23	4.12	4.20
1	3.2	3.14	3.24	4.13	4.21
2	3.3	3.13	3.25	4.14	4.22
3	3.4	3.12	3.26	4.15	4.23
4	3.5	3.21	4.10	4.16	4.24
5	3.6	3.20	4.9	4.17	4.25
6	3.7	3.19	4.8	4.18	4.26
7	3.8	3.18	4.7	4.19	4.27
8	3.9	3.17	4.6	4.17	4.28
9	3.10	3.16	4.5	4.18	4.29

Таблиця 4

Електроємність, конденсатори. Енергія зарядженого провідника. Енергія електричного поля

Варіант	Номер задач			
0	6.1	6.17	6.23	6.33
1	6.2	6.16	6.24	6.44
2	6.3	6.15	6.25	6.34
3	6.4	6.14	6.26	6.43
4	6.5	6.13	6.18	6.35
5	6.6	6.12	6.19	6.42
6	6.7	6.11	6.20	6.36
7	6.8	6.10	6.21	6.41
8	6.1	6.9	6.22	6.37
9	6.2	6.17	6.27	6.40

Таблиця фізичних величин Префікси та множники для утворення кратних і часткових одиниць

Найменування	Позначення	Множник	Найменування	Позначення	Множник
Екса	Е	10^{18}	деци	д	10^{-1}
Пета	П	10^{15}	санти	с	10^{-2}
Тера	Т	10^{12}	мілі	м	10^{-3}
Гіга	Г	10^9	мікро	мк	10^{-6}
Мега	М	10^6	нано	н	10^{-9}
Кіло	к	10^3	піко	п	10^{-12}
Гекто	г	10^2	фемто	ф	10^{-15}
Дека	да	10^1	атто	а	10^{-18}

Фундаментальні фізичні сталі

Назва	Позначення	Числове значення
Електрична стала	ϵ_0	$8,854 \cdot 10^{-12} \text{ Ф} \cdot \text{м}^{-1}$
Гравітаційна стала	G	$6,672 \cdot 10^{-11} \text{ м}^3 \cdot \text{кг}^{-1} \cdot \text{с}^{-2}$
Елементарний заряд	e	$1,602 \cdot 10^{-19} \text{ Кл}$
Маса спокою електрона	m_e	$9,109 \cdot 10^{-31} \text{ кг}$
Маса спокою протона		
Маса спокою нейтрона	m_p	$1,673 \cdot 10^{-27} \text{ кг}$
Прискорення вільного падіння	m_n	$1,675 \cdot 10^{-27} \text{ кг}$
Питомий заряд електрона	g	$9,807 \text{ м/с}^2$
	e/m_e	$1,76 \cdot 10^{11} \text{ Кл/кг}$

Діелектрична проникність ϵ

Речовина	ϵ	Речовина	ϵ
Вода	81	Олива трансформаторна	2,2
Восковий папір	3,7	Парафін	2
Гас	2	Скло	5,5...10
Ебоніт	2,6	Слюда	6
Кварц	2,7	Кераміка	6